

การสื่อสารความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอ양งชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ
The communication of beliefs in the Bun Bang Fai festival
related to the way of life of the community in Ban Khon
Kam, Yang Chum Noi District, Sisaket Province

ศศิธร สมอินทร์^{1*}

Sasithon Somin

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Humanities and Social Sciences Sisaket Rajabhat University

*Corresponding Author

ได้รับบทความ: 3 พฤศจิกายน 2567
ปรับปรุงแก้ไข: 5 กุมภาพันธ์ 2568
ตอบรับตีพิมพ์: 19 กุมภาพันธ์ 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอ양งชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ (2) การสื่อสารความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอ양งชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลพื้นที่โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชาวบ้านคอนกาม ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า 1) บุญบั้งไฟในความเชื่อ ทางศาสนาเป็นผลแห่งความคิดความเชื่อ มาจากการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล จะได้มีน้ำในการทำนา และดำรงชีพ ทำให้พืชพันธุ์ ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ กิจกรรมในประเพณีบุญบั้งไฟทำให้ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การเสริมสร้างความสามัคคี และเป็นการอนุรักษ์ประเพณีให้ สืบสานดำรงต่อไป 2) การสื่อสารความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล มีทิศทางการสื่อสารแบบทางเดียว ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์โดยไม่ได้รับการตอบกลับ และการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลเป็นแบบการสื่อสารสองทางความร่วมมือกันจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน

คำสำคัญ : การสื่อสาร, ความเชื่อ, ประเพณีบุญบั้งไฟ, วิถีชีวิต

Abstract

This research aims to study (1) the belief in the tradition of the Boon Bang Fai festival of the Ban Khong Kam community, Yang Chum Noi District, Si Sa Ket Province, and (2) the communication of belief in the Boon Bang Fai festival to the way of life of the Ban Khong Kam community, Yang Chum Noi District, Si Sa Ket Province. This research employs qualitative research methods, utilizing data gathered through document analysis, textbooks, and relevant studies. Collecting field data through interviews with key informants who are community leaders, representatives from government agencies, private sector members, and villagers of Ban Khong Kam, alongside participatory observation. The research results found that 1) Boon Bang Fai in religious beliefs is the result of beliefs from worshipping sacred objects to ask for rain to fall in season, so that there will be water

for farming and livelihood, resulting in abundant crops and food. Activities in the Boon Bang Fai festival make the community unified, create the power to create things, strengthen unity, and preserve the tradition for continuation. 2) Communication of beliefs is divided into 2 levels: communication of beliefs within individuals, which is a one-way communication in the form of public relations without receiving a response, and communication of beliefs between individuals is a two-way communication in organizing the Boon Bang Fai festival of the community.

Keywords : Communication of beliefs, belief, Bun Bang Fai tradition, way of life

บทนำ

การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่อดีต กล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ดำรงอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และใช้ประโยชน์จากสถานะความเป็นกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ทัศนคติและประสบการณ์ต่างๆ ผ่านกระบวนการสื่อสารในรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในกลุ่มหรือในสังคมได้อย่างเป็นสุข โดยสังคมกลุ่มหนึ่งหนึ่งจะประกอบด้วยลักษณะที่เรียกว่าปฏิบัติการทางสังคม (Social practices) จำนวนมากที่ก่อตัวเป็นองค์รวมที่เป็นรูปธรรมของสังคม โดยที่ปฏิบัติการทางสังคมเป็น เป็นการปฏิบัติที่มีเหตุจูงใจ เนื่องมาจากสังคมมีเป้าหมายที่จะบรรลุตามที่ได้รับบริการปลูกฝังมาจากสังคมและวิธีการบรรลุเป้าหมายเป็นไปตามกรอบที่สังคมกำหนด (กาญจนา แก้วเทพ, 2539)

การให้ความหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมนั้น การให้ความหมายหรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งล้วนเกิดขึ้นมาจากความเชื่อ ความศรัทธาหรือการประกอบสร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา สรรพสิ่งทุกอย่างจะไม่มี ความหมายใดถ้า

ปราศจากการสร้างความหมาย (ไซยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) แบบแผนพฤติกรรมวิถีชีวิตของมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ๆ ย่อมตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางชีววิทยา (Biological needs) ความต้องการทางสังคม (Social needs) และความต้องการทางจิตใจ (Psychological needs) ระบบความเชื่อ และการสื่อสารจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของความจำเป็นพื้นฐานที่นำมาขยายองค์ความรู้ของการวิจัยภายใต้แนวคิดการสื่อสารความเชื่อ เนื่องจากในสังคมวัฒนธรรมไม่เพียงแต่เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ หากยังคงไว้ซึ่งระบบความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลต่อการจัดระเบียบแบบแผนในรูปแบบของกฎระเบียบ หรือมาตรฐานทางพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับด้วย

ในความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป และสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น (दनัย ไซยโยธา, 2550)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีชนบทธรรมเนียมประเพณีอันดีงามจำนวนมากที่สืบทอดจากบรรพบุรุษชาวอีสานมีจิตใจดีงามมีวิถีชีวิตเรียบง่ายยึดมั่นในชนบทธรรมเนียมประเพณีโบราณมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยมีความเชื่อประเพณีต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงให้มีกิจกรรมการพบปะซึ่งกันและกัน บางคนก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเครื่องรางของขลังผีสามเทวดาและจิตวิญญาณ จนนำไปสู่การก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ (มารยาท กิจสุวรรณ, 2526) เช่น การขอฝนจากพญาแถนที่ชาวอีสานถือว่าเป็นเทพองค์หนึ่งที่มีฤทธิ์เดชสามารถลดบันดาลให้ฝนตกลงมาได้ โดยการจุดบั้งไฟส่งทะยานขึ้นไปบนท้องฟ้าซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพันธสัญญาในการส่งสัญญาณบอกกล่าวให้พญาแถนได้รับรู้ว่าได้ถึงฤดูกาลทำเกษตรกรรมแล้วมวลมนุษย์มีความต้องการน้ำ พระยาแถนก็จะบันดาลให้ฝนตกลงมาบนพื้นมนุษย์โลกเพื่อให้

ชาวบ้านจะได้นำมาใช้ในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น (ศรีเลา เกษพรหม, 2562) และต่อมาได้กลายมาเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ ในปัจจุบันมีการจัดงานบุญบั้งไฟอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดทางภาคอีสาน เช่น ร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งได้มีการจัดงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ได้นำบั้งไฟ และขบวนแห่มาเข้าร่วมเป็นประจำทุกปี

ประเพณีบุญบั้งไฟหรือที่ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประเพณีบุญเดือนหก เป็นประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญอีกประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวอีสานมาเป็นเวลานาน เดือนหกทำบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชาเพื่อขอฝน และจะมีงานบวชนาครพร้อมกันด้วย เดือนหกเป็นงานสำคัญก่อนการทำงาน หมู่บ้านใกล้เคียงจะนำเอาบั้งไฟมาจุดประชันแข่งกัน หมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพจะจัดอาหารเหล้ายามาเลี้ยงโดยไม่คิดมูลค่า เมื่อถึงเวลา ก็จะตั้งขบวนแห่บั้งไฟ และรำเซิ้งออกไป ณ ลานที่จุดบั้งไฟ การเซิ้งจะกระทำด้วยความสนุกสนาน ส่วนการทำบุญวิสาขบูชา นั้น ก็มีการทำบุญเลี้ยงพระฟังเทศน์ ช่วงเย็นจะมีการเวียนเทียนเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ (ประตุสูอีสาน, 2562)

ประเพณีวัฒนธรรมนั้นจะดำรงคงอยู่ได้ ก็เนื่องมาจากความเชื่อของคนไทยที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีส่วนผลักดันให้มีการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวเกิดการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและชุมชนจึงต้องอาศัย “การสื่อสาร” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณีและมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายภายในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความปรองดอง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงการสื่อสารที่จะก่อให้เกิดประสิทธิผลได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร สาร สื่อ หรือช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความจำเป็นและจะขาดเสียมิได้ในกระบวนการสื่อสาร หากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งขาดไปก็จะทำให้การสื่อสารไม่สามารถเกิดขึ้น ซึ่งประเพณีบุญบั้งไฟ บ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อยนั้นมุ่งดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของกระทรวงวัฒนธรรมที่มุ่งส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น (แผนพัฒนา

ท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลคอนกาม, 2566) จนกลายเป็นกรอบให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินตามนโยบายโดยอาจมิได้คำนึงถึงคุณค่าซึ่งเป็นแก่นแท้ของประเพณีที่มีมาอย่างช้านาน ผลที่ตามมาคือมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมา แต่มรดกวัฒนธรรมทั้งหลายที่มีมาแต่เดิมนั้นถูกเปลี่ยนแปลงปรับปรุงไปจากเดิมอย่างมากมาย ทำให้ความหมายในสิ่งเหล่านั้นผิดเพี้ยนไปจากของเดิม ซึ่งไม่สัมพันธ์กับความเชื่อหรือบริบทของท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วบุญบั้งไฟยังเป็นวิธีเดียวที่มนุษย์ใช้สื่อสารกับเทวดาเพื่อเป็นการขอฝน (ThaiHealth Official, 2554) การทำบุญบั้งไฟเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมาแสดงการละเล่น คนเราเมื่อได้เล่นได้กินร่วมกันจะเกิดความรักใคร่ยึดติดต่อกัน

การสืบต่อของประเพณีบุญบั้งไฟประจำปี 2566 ของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟ และการเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญบั้งไฟ เหตุการณ์ และลำดับการสื่อสารอันจะทำให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารที่ตรงกันของคนในชุมชน และประชาชนทั่วไปได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งถือเป็นประเพณีที่แสดงถึงความศรัทธา และความเชื่อทางศาสนาที่สืบทอดมาแต่โบราณ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษสามารถทำให้เข้าใจถึงความคิดความเชื่อค่านิยมที่ถ่ายทอดออกมาทางการสื่อสารของชาวบ้าน บ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เห็นพลวัตการดำรงอยู่ และการปรับเปลี่ยน เพื่อให้ประเพณีดังกล่าวยังคงเป็นสิ่งที่มมีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตของงานวิจัย โดยศึกษาเฉพาะความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านคอนกามอำเภอชุมนอย จังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2566 ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยเลือกศึกษาการสื่อสารความเชื่อ ในประเพณีบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม โดยมีองค์ประกอบการสื่อสาร (ผู้ส่งสาร, สาร, ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร)

2. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้กำหนดให้กลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวบ้านคอนกาม โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลคอนกาม ผู้ใหญ่บ้านคอนกาม ประชาชนชาวบ้านผู้จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่อาศัยอยู่ในตำบลคอนกามและมีประสบการณ์ในการจัดงานบุญบั้งไฟมามากกว่า 20 ปี และผู้แทนชาวบ้านคอนกามที่เป็นผู้ผลิตบั้งไฟ รวมจำนวน 12 คน

3. ขอบเขตทางด้านพื้นที่และเวลา โดยผู้วิจัยทำการศึกษาพื้นที่ที่บ้านคอนกาม อำเภอชุมนอย จังหวัดศรีสะเกษเท่านั้น การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาของจัดประเพณีบุญบั้งไฟเนื่องจากประเพณีบุญบั้งไฟจะจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคม - ถึงกรกฎาคม ซึ่งในช่วงที่ผู้วิจัยทำการศึกษาไม่มีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในบรรยากาศของการเตรียมงาน และกิจกรรมต่างๆ ของประเพณีบุญบั้งไฟ อีกทั้งข้อมูลที่ได้รับเป็นข้อมูลที่กลุ่มเป้าหมายต้องระลึกถึงเหตุการณ์ย้อนหลังทำให้ข้อมูลบางอย่างอาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลด้วยการสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายหลาย ๆ ท่านเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการตั้งแต่การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง (document analysis) การสัมภาษณ์ (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเนื้อหาสำคัญของวิธีการวิจัย รวมถึงการสังเกตการณ์ในพื้นที่ในช่วงเวลาที่มีการจัดงานบุญบั้งไฟประจำปี 2566 เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างความเข้าใจถึงบทบาทของการสื่อสารในประเพณีนี้และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยแบ่งวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. **ข้อมูลประเภทเอกสาร** ได้แก่ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร, ความเชื่อ และข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม พิธีกรรม ประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอขามเฒ่าน้อย บริบทชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอขามเฒ่าน้อยจังหวัดศรีสะเกษ และเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยในการสัมภาษณ์จะใช้คำถามปลายเปิด (Open-Ended Question) ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participate observation) ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล โดยทำการบันทึกลงแถบบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกขณะทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนกาม ผู้ใหญ่บ้านคอนกาม ประชาชนชาวบ้านผู้จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่อาศัยอยู่ในตำบลคอนกาม และมีประสบการณ์ในการจัดงานบุญบั้งไฟมากกว่า 20 ปี และผู้แทนชาวบ้านคอนกามที่เป็นผู้ผลิตบั้งไฟ รวมจำนวน 12 คน แล้วกำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ระบุรายการ ข้อมูลที่ต้องการของแต่ละประเด็นในแบบสัมภาษณ์ และตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ผลการศึกษา

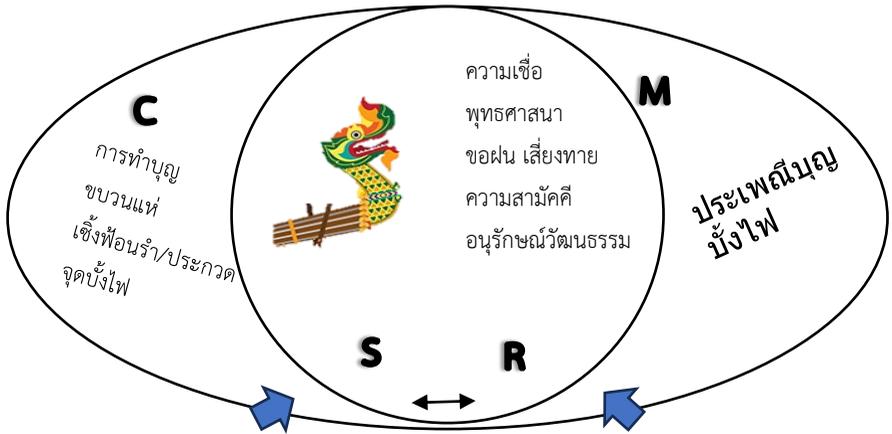
ผลการวิจัย

การศึกษาความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนบ้านคอนกามมีรากฐานจากความเชื่อในศาสนาพุทธและความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการขอฝน และการปฏิบัติตนตามประเพณีเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลของชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ของการเกษตรในพื้นที่ สามารถแบ่งตามความเชื่อเป็น 5 ประเด็น ดังนี้ 1) ความเชื่อในพระพุทธศาสนา 2) ความเชื่อในเรื่องการขอฝน ทำนา ทำไร่ 3) ความเชื่อในเรื่องเสียงทวยดินฟ้าอากาศ และพืชพันธุ์ ธัญญาหาร 4) ความเชื่อเพื่อประสานความสามัคคีระหว่างกันของคนในชุมชน และ 5) ความเชื่อในการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านให้สืบไป

ปัจจุบันการดำรงอยู่ของประเพณีบุญบั้งไฟนั้นมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษของชุมชน โดยได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งทุกปีก็จะมีนักท่องเที่ยวทั้งใน และนอกพื้นที่ เดินทางมาเที่ยวชมงานเป็นจำนวนมากขึ้น ประเพณีบุญบั้งไฟนอกจากทำตามความเชื่อตามวิถีชุมชนแล้ว ยังได้กลายเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงส่งเสริมการท่องเที่ยว และตอบสนองต่อวิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้น ไม่เพียงเป็นการตอบสนองวิถีชีวิตชาวเกษตรกรรมตามแบบในชนบทเหมือนในอดีต นอกจากนี้มีรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟแบบสมัยใหม่ที่เห็นได้ชัดก็คือการได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ตั้งแต่การจัดขบวนแห่บั้งไฟที่ประกอบด้วยขบวนรำเซ็งกลองยาวประยุกต์ การใช้เครื่องดนตรี และใช้รถบั้งไฟแห่ขบวนเพื่อเพิ่มความสะดัก อย่างไรก็ตามการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟนั้นยังสามารถทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันกัน การเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อจิตสำนึกถึงความเป็นพวกเดียวกันมีความตั้งใจที่จะร่วมกันสืบสานวัฒนธรรม อันดั่งมานี้ให้เป็นอัตลักษณ์มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเอง รวมถึงการให้ความเคารพ ความปรารถนา ที่จะทำความเข้าใจ และเรียนรู้วัฒนธรรม จะเป็นการสร้างคุณค่าที่สามารถให้ประเพณีสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้

การสื่อสารความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล และการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคล ดังนี้

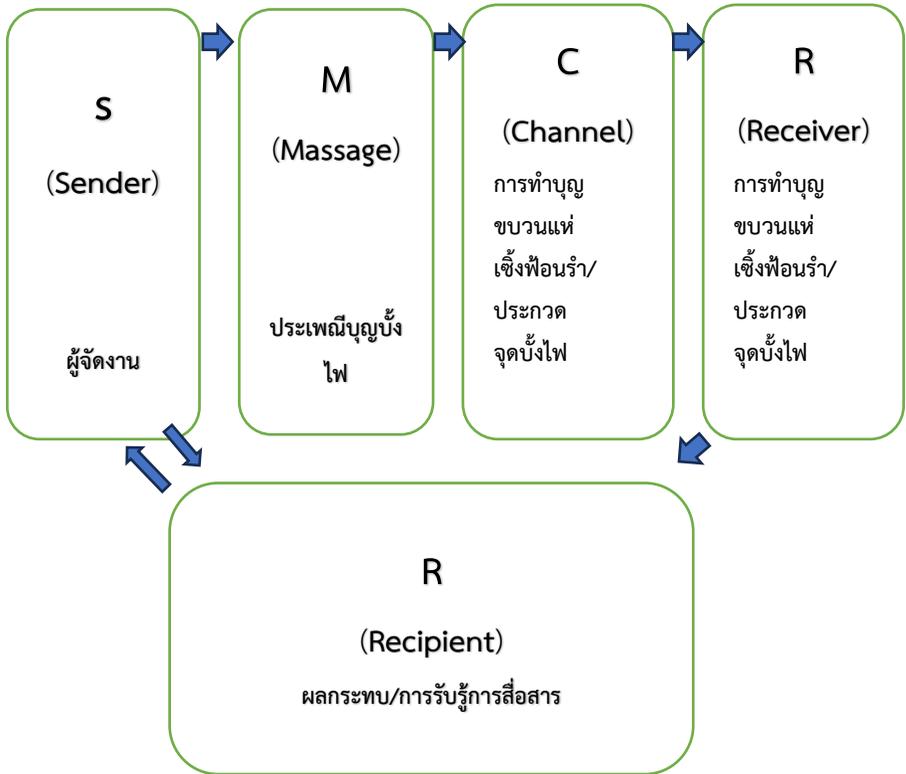
1. การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล พบว่า เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อภายในจิตใจของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพ นับถือผ่านประสบการณ์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นความผูกพันทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงทางการยึดเหนี่ยวจิตใจ การดำรงชีวิตด้วยความรู้สึกปลอดภัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของประเพณีบุญบั้งไฟบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคล เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อปฏิบัติกรสองความเชื่อ แต่ละคนต่างมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในพุทธศาสนา เชื่อเรื่องการขอฝน เสี่ยงทายโชค เชื่อว่าจะ

ก่อให้เกิดความสามัคคี และเชื่อว่าเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสื่อสารความเชื่อดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (Ritual communication) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลของประเพณีบุญบั้งไฟบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

การอภิปรายผล

มีประเด็นที่นำมาอภิปราย 2 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความเชื่อในประเพณี บุญบั้งไฟบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ และประเด็นด้านการสื่อสารความเชื่อมีต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อยจังหวัดศรีสะเกษ

1. ความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ **ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมตามความเชื่อ** ซึ่งผูกพันกับการดำเนินชีวิตจากความเชื่อที่ผสมผสานจากหลายแนวคิดทั้งสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ลัทธิ ศาสนาจนกลายเป็นพิธีกรรม และประเพณี ดังคำกล่าวของบรรเทิง พาพิจิตร (2549) ที่ว่าสิ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นให้เป็นมรดกที่ผู้เป็นทายาทจะต้องรับไว้และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปรวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่นด้วยรูปปลักษณ์สำคัญ ๆ ของประเพณี เท่าที่เราพอจะมองเห็นได้สอดคล้องกับ พระคองศักดิ์ สิริคุตโต(2560) ประเพณีบุญบั้งไฟเกิดจากความเชื่อของชาวอีสานเพื่อต้องการขอฝนกับพญาแถน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระยาแถนนั้นมีหน้าที่คอยดูแลให้ฝนตกตามฤดูกาล สามารถลดบันดาลให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ หากทำการบูชาพญาแถนหรือประเพณีบุญบั้งไฟแล้วจะทำให้การทำนาในนั้น ๆ ได้ผลดี

2. การสื่อสารความเชื่อในประเพณีงานบุญบั้งไฟต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ การสื่อสารความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟเกิดขึ้นผ่านหลายช่องทาง เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาในวัด การเล่าขานเรื่องราวประเพณีในครอบครัว และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น การเตรียมบั้งไฟ และการร่วมกันทำบุญ กระบวนการสื่อสารความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งเพื่อการสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนบ้านคอนกามในประเด็นด้านความเชื่อ ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นระบบหนึ่งในการนิยามถึงวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยา โดยการสื่อสารความเชื่อเป็นมูลเหตุของการจัดการระบบศาสนา และเพื่อสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ภายใต้แนวคิดที่ว่า “วัฒนธรรม” เกิดจากการสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านร่างกาย ความมั่นคงทางด้านจิตใจ และความต้องการทาง

สังคม ดังการศึกษาของงานพิมพ์ สัตย์สงวน (2558) ที่ว่าความเชื่อมีผลต่อวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในชุมชนโดยตรง และความเป็นอัตลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับ ประเพณีสวดคล้องกับ คริส บาร์เกอร์ (Barker, 2000) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์ (identity) จะเป็นตัวบ่งบอกตัวตนของเราซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสาร กับ บุคคลอื่นๆ อัตลักษณ์เป็นตัวกำหนดขอบเขตว่าเราเป็นใคร เราเหมือนหรือต่างจาก คนอื่นอย่างไร มีใครเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกันกับเราบ้าง เราควรมีปฏิสัมพันธ์ กับคนอื่น ๆ อย่างไร และคนอื่น ๆ ควรจะมีปฏิสัมพันธ์กับเราอย่างไร ซึ่งในที่นี่การมีประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นกลุ่มชนที่คงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด ศรีสะเกษ

สรุปได้ว่า ความเชื่อ และการสื่อสาร เป็นระบบหนึ่งทางวัฒนธรรมตามแนวคิด ทางมานุษยวิทยา ความเชื่อมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มนุษย์ให้การยอมรับนับถือเพื่อสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจ และส่งผลต่อวิถีชีวิต การสื่อสารความเชื่อขึ้นเพื่อการสร้างความหมายของความเป็นเอกลักษณ์ของระบบบรรพตฐานของกลุ่มนั้น มีบทบาทสำคัญ ในการรักษาวัฒนธรรม และส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน จึงเป็นความพยายามที่มนุษย์ จะสื่อสารให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้วยความหมายในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะ รูปแบบพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีผลกระทบในเชิง เศรษฐกิจ และสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ เกี่ยวกับความสำคัญของ ประเพณีบุญบั้งไฟต่อวิถีชีวิตของชุมชนเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ การท่องเที่ยวในระดับ จังหวัด หรือในระดับภาคต่อไป
2. ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดประเพณีบุญบั้งไฟ ของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

3. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในแต่ละพื้นที่อาจมีบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ควรเพิ่มประเด็นการศึกษาเปรียบเทียบท้องถิ่นอื่นเพื่อให้เห็นมุมมองการสื่อสารความเชื่อของท้องถิ่นในมิติที่หลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). *สื่อสองวัฒนธรรม*. มุลินธิภูมิปัญญา.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2558). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมนุษยวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิชาษา.
- दनัย ไชโยธา. (2550). *ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมไทย*. โอเดียนสโตร์.
- บันทึก พาพิจิตร. (2549). *ประเพณี วัฒนธรรมไทย และความเชื่อ*. โอเดียนสโตร์.
- ประตุสู่อีสาน. (2562). *บุญบั้งไฟ*. <https://www.isangate.com>.
- ประวัติความเป็นมาของบุญบั้งไฟ. (2565). <http://personal.swu.ac.th/students/sc491010579/noname1.htm>
- แผนพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลคอนกาม. (2566). <https://konkam.go.th/public/list/data/datacategory/catid/2/menu/1196/>
- พระคงศักดิ์ สิริคุตโต. (2560). *ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนบ้านธาตุ ตำบลบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มารยาท กิจสุวรรณ. (2526). *คติความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย*. *วัฒนธรรมไทย*, 22(6), 14-20.
- Barker, C. (2000). *Cultural Studies: Theory and Practice*. Sage.
- ThaiHealth Official. (2554). *รู้จักบุญบั้งไฟ*. <https://www.thaihealth.or.th/?p=232329>

Author

Miss Sasithon Somin

Sisaket Rajabhat University 319 Thaipantha Rd., Pho Sub-district,
Muang Diatrick, Sisaket Province 33000

Tel: 086-615-2238 Email: honbank@hotmail.com